

Gåsprojekt vid Sörfjärden.

Av Lennart Eriksson

I fältstationen Rördrommens regi har gåsräkningar genomförts under september och oktober i obruten följd från 1994. Här följer en sammanställning av septemberräkningen och de grågäss, som då uppträtt vid Sörfjärden. Under hela perioden, utom 2006, har Sörfjärden svarat för ca 15-25 % av inrapporterade grågäss från hela länet. 2006 är ett undantag, då grågässens antal vid Sörfjärden endast uppgick till hälften mot året innan. I tabellen kan utläsas att antalet grågäss i såväl länet som i fjärden var stort åren 2000, 2002 och 2003 och lågt åren 2001, 2004 och 2006. År 2005 bryter trenden. Kanske finns det något överordnat som fått gässen att reagera likartat i länet flertalet år. Vädret under skördetiden?. Tidig höstplöjning med mindre tillgång på goda beten skyndar på bortflyttning? Detta tillsammans med ungörnas jaktträning? Nedan följer inventeringssiffror från septemberräkningen under åren 1994-2006.

Grågås Septemberräkningen

Årtal	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Södermanland /Tot	9565	8890	7196	8737	12275	13761	14217	9956	15381	15700	8010	15278	10457
Sörfjärden	1800	1555	1505	2414	2106	2046	2422	1638	2451	2600	2100	2000	1025
Sörfj./Sörmland tot.	18,8%	17,5%	20,9%	27,6%	17,2%	14,9%	17,0%	16,5%	15,9%	16,6%	26,2%	13,1%	9,8%

Under 2007 har på initiativ av fältstationen "Rördrommen" ett projekt pågått som syftar till att uppskatta gåspopulationens storlek vid Sörfjärden. Projektet sker i samarbete med myndigheter och lantbrukare runt fjärden.

Här följer några synpunkter från olika aktörer som visat intresse för detta projekt, liksom en redovisning av de gåsräkningar som genomförts under 2007 vid Sörfjärden. Grågåsen har varit en regelbunden häckfågel vid Sörfjärden sedan 1973 enligt uppgift från Lars Broberg mångårig inventerare av fågelbeståndet runt fjärden. Grågåsen utgör cirka 95 % av gåspopulationen i området. (Kanadagäss har häckat sedan 1965). Antalet grågäss ökade stadigt fram till 2003. Sedan dess visar de årliga höstinventeringarna, en trend till minskat antal. Räkningar utförs i mitten av september och i mitten av oktober av ornitologer från Eskilstuna och Strängnäs.

Faktum är att grågåsen kraftigt gynnas av mänsklig odling. Leif Carlsson, OKE:s faunagrupp påpekar att det landskap, som vi har omkring oss, är ett kulturlandskap skapat genom vår stora odlarmöda. Det är en mycket viktig grund för vår välfärd. Där har grågåsen, som är en rest av ursprungsfauan i naturlandskapet, en given plats. Ansvar för ett rimligt livsrum åt grågåsen vilar på samtliga aktörer i landskapet. Grågåsens påverkan på ekosystem i vassar bör undersökas. Mälarens reglering bör också tas i beaktande när man diskuterar vassarnas utbredning i Sörfjärden.

Arbeten med att skapa en eller flera förvaltningsplan(er) för grågåsen pågår i Sverige. Ragnar Edberg som under många år fungerat som "skrämselkonsulent" vid Kvismaren för att begränsa gässens skador på jordbruksmark har varit sekreterare i en arbetsgrupp, som tagit fram förvaltningsplanen för grågäss vid Kristianstads Vattenrike.

I Kristianstads Vattenrike utformades en förvaltningsplan, där man bland annat hade målsättningen

- att skador som åsamkas lantbrukarna skall hållas på lägsta möjliga nivå
- att grågåspopulationen skall hållas under uppsikt genom årliga inventeringar
- att man skall starta ett forskningsprojekt för att fastställa taknivåer för grågässen.

Motiven för dessa förvaltningsplaner är de skador grågås förorsakar jordbruksgrödor. Något ekologiskt betingat motiv finns av allt att döma inte, utan är mer ekonomiskt betingade.

Mikael Hake, forskare på Grimsö Viltskadecenter säger att ersättningen till drabbade markägare för skador av gäss och tranor är större än den totala ersättningen för skador, som vållats av de stora rovdjuret.

Mikael Hake konstaterar, att forskningen visat, att ruggande grågäss är ett problem för vasslevande fåglar som rördrom och brun kärrhök eftersom grågässen under ruggningen betar på uppväxande vass. Detta visas tydligt i Kristianstads Vattenrike.

Lars Broberg konstaterar att antalet rördrommar varierar delvis med vintrarnas karaktär i övervintringsområdet. Minsta antalet tutande hanar har varit 8 och största antalet 28. Vid Sörfjärden har i princip 11 platser haft tutande rördromshanar varje år sedan 1945, då Lars Broberg hörde den första. Man mäter antalet tutande rördromshanor och inte antalet häckande par. Varje rördromshane behöver en sträcka på cirka 1 km till revir.

Lars Broberg menar att det för Sörfjärden ej hittills har kunnat konstaterats en nedgång i rördromspopulationen som en följd av avbetning av vassarna. Brun kärrhök har även en god stam i området

Leif Carlsson menar att grågässen mitt framför ögonen på oss håller på att förändra vassen som biotop. Vi bör försöka göra fler medvetna om detta. Försöka se vad som kan vara positivt och vad som kan vara negativt. Innan fågelfaunan reagerar bör vi ha en handlingsplan för vilka arter och populationsstorlekar som Sörfjärden kan hålla livskraftiga i ett längre tidsperspektiv. Här bör mänsklig, odling, påverkan med riklig födotillgång för grågässen vägas in så att inte en mera naturlig balans helt förskjuts

För att hindra framförallt häckande fåglar och gässlingar att komma åt strandnära växande gröda har fältstationen "Rördrommen" satt upp gässtängsel på känsliga marker efter förebild från Kvismaren. Nät och uppsättningskostnader har finansierats med hjälp av pengar från Eskilstuna kommun och olika anslag hos Länsstyrelsen. Anledningen till engagemanget är viljan att grågässen inte ska bli en orimlig belastning för jordbruket och i andra hand att grågässen inte ska gynnas i för hög grad av omkringliggande jordbruksmark.

Mark Bergsland, lantbrukare på bl.a. Mågla gård, vittnar om stora skador på växande spannmålsgröda, där strandängarna är smala. Sedan gässtängslen satts upp på initiativ av Fältstationen Rördrommen, har skadorna minimerats. Enstaka fåglar kan rymma ut på gårderna, där stängslen korsar diken. Icke häckande ungfåglar på försommaren är numera ett större problem. Olika sorters skrämmor fungerar inte tillfredsställande. Om man vill minska denna del av grågässstammen, bör utsträckt jakttid eller andra åtgärder övervägas.

Mark Bergsland har upplyst om att Lars Lindlöf på Husby Enskifte fått positiva resultat av att anlägga skyddszoner för kväve och fosfor längs många diken. Fältstationens presenningar i utfallsdiket från Kjula till Barvalappen har också haft en positiv effekt.

Nedan följer en redovisning av de 4 räkningar som företagits under 2007 för att få en uppfattning om gässens antal runt Sörfjärden.

Räkning nr 1 skedde den 18 mars för att bedöma numerären av *främst nyanlända grågäss innan de besätter sina häckningsrevir.*

Trots lite sämre väder bedömde vi att vi fått en bra indikation på antalet grågäss runt fjärden. Vi noterade också att gässen flög ut till bete mest parvis och att en del gäss var kvar i strandzonen med revirhävdande fåglar.

Totalsumman gäss vid denna inventering var för hela Sörfjärden:

624 grågås

78 sädgås

77 kanadagås

36 sångsvan

Räkning nr 2 utfördes den 4 maj. Syftet var att bedöma numerären *grågäss som ej tillhör det häckande beståndet*. Därför har fåglar som stannat kvar i fjärden och sedda kullar **ej** medräknats. De fåglar som har observerats tillhör med stor sannolikhet Sörfjärdens icke häckande population.

Hela västra fjärden täcktes in. Vid östra delen av fjärden saknades bemanning vid framförallt Storängen i Norra delen. Ruggande fåglar från områden utanför fjärden bedömde vi ännu ej hade anlänt till Sörfjärdsområdet. Vi noterade att gässen mest flög ut parvis till betesåkrarna. Sannolikt par som inte häckat eller misslyckats med häckningen.

Totalsumman vid denna räkning var för hela Sörfjärden:

Ca 200 ex ej häckande grågås

2 ex kanadagås + några hörda på västra sidan
ca 25 sångsvanar (kvarvarande sena flyttare ?)

Räkning nr 3 skedde den 16 september. Denna gåsräkning runt Sörfjärden ingår i den årligt återkommande nationella gåsräkningen. Huvuddelen bör vara Sörfjärdens bestånd ,vuxna och ungfåglar ,kompletterat med gäss från kringliggande sjöar som utnyttjar Sörfjärden som rastplats innan flyttning söderut. 13 platser har under räkningens gång kontrollerats.

Totalsumman gäss vid denna räkning var för hela Sörfjärden:

Grågås 4361 ex

Kanadagås 197 ex
Sädgås 36 ex

Räkning nr 4 utfördes den 14 oktober och ingår också i den årliga nationella gåsräkningen. Sedda sädgäss är rastande gäss på väg söderut från sina häckningsplatser i nordöstra skandinavien.(från norra Sverige till ryska tundran) En del av traktens grågäss kan redan ha påbörjat sin höstflyttning söderut. Veckan före denna inventering uppehöll sig ca 2000 gäss i Sörfjärden.

11 platser har under räkningens gång kontrollerats.

Totalsumman gäss vid denna inventering var för hela Sörfjärden:

Grågås 1020 ex (ev. 400 ex dubbelräknade)

Kanadagås 95 ex
Sädgås 200 ex

Eftersom räkningarna endast utförs under en dag kan både väder och yttre störningar från t.ex. havsörn påverka antal sedda gäss varför antalen får tolkas med viss försiktighet.

En bättre bild över var gässen har uppehållit sig vid årets räkningar får man genom att studera de införda observationerna i den nationella fågeldatabasen "Svalan". Fältstationen Rördrommen har här under syftet *Gåsprojekt, Sörfjärden* infört alla observationer och dessa kan studeras på följande internetlänk

http://www.artportalen.se/birds/uttag_dagbok_lista.asp?sifteid=728&from=2007-01-01&tom=2007-12-

Nu återstår en analys av det insamlade materialet tillsammans med alla aktörer i detta gåsprojekt för att bedöma om grågåsens numerär kan anses vara normal och långsiktigt hållbar för Sörfjärdsområdet. Räcker de skyddsåtgärder i form av gåsstängsling som genomförts i fältstationen "Rördrommens" regi. Vid Sörfjärden tycks grågåsen hysa en relativt stabil population med ca 300-350 häckande par och med ett individantal i storleksordningen ca 2-4000 grågäss under höstmånaderna september/oktober. Markägare och brukare runt fjärden måste få möjlighet att yttra sig om skadenivån vid denna beståndsstorlek av grågäss. Detta är frågor som måste besvaras innan ytterligare åtgärder planeras för att förändra främst grågåsens beståndsutveckling runt Sörfjärden.